

The state, its whole bureaucracy turned out to be corrupt and instable; they have not established national production. Therefore Greece is totally dependent on foreign credits, which the officials also abuse for their personal and political interests. The public opinion assesses the Greek politicians as unreliable and unprofessional. They are characterized by unproductive populist political rhetoric, poor knowledge of a wide spectrum of social issue. Instead, their interest is narrowed to achieving success in their personal or party business.

The political elites and their disastrous policy caused a sharp deterioration of the country's conditions, because serious corrupt actions were taken in order to meet personal and family needs (especially in defense, medicine and media). Over the last 20-25 years the country was ruled by socialist and center-right parties without programs or policy that would deserve any trust. All those facts are evidence of significant corruption problems in Greece and so far there has been little success in overcoming this unlawful phenomenon.

Key words: corruption, political corruption, Greece.

УДК 323.2

В. М. ТАРАСЮК

ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ З РОСІЄЮ

Досліджуються причини й наслідки «інформаційної окупації» України. Розглядаються шляхи подолання кризи в сфері інформаційної безпеки. Аналізується державна політика України у сфері регулювання інформаційних технологій, а саме здійснення інформаційно-оборонної функції держави.

Ключові слова: державна політика, інформаційні технології, інформаційна безпека, інформаційна окупація, інформаційно-оборонна функція держави.

Тарасюк В. Н. О государственной политике регулирования информационных технологий в условиях войны с Россией

Исследуются причины и последствия «информационной оккупации» Украины. Рассматриваются пути преодоления кризиса в сфере информационной безопасности. Анализируется государственная политика Украины в сфере регулирования информационных технологий, а именно осуществление информационно-оборонительной функции государства.

Ключевые слова: государственная политика, информационные технологии, информационная безопасность, информационная оккупация, информационно-оборонная функция государства.

© ТАРАСЮК Володимир Миколайович – аспірант відділу правових проблем політології Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

Tarasjuk Volodymyr. About the state policy of regulation of information technology in the war with Russia

The reasons and consequences of the «informational occupation» of Ukraine. The ways to overcome in the field of information security crisis. We analyze the state policy of Ukraine in the sphere of regulation of information technology, namely the implementation of the information and the defensive functions of the state.

Key words: *government policy, information technology, information security, information occupation, information and the defensive function of the state.*

Незважаючи на умовну стабілізацію військового протистояння на Донбасі, останнім часом спецслужби повідомляють про виявлення серед мешканців Тореца, Маріуполя і Авдіївки інформаторів російсько-терористичних збройних угруповань. Жителі Донецької області коригували артилерію терористів, повідомляли координати розташування українських військ, передавали терористичним угрупованням маршрути пересування й чисельність військової техніки ЗСУ¹.

Громадяни України, які діяли в інтересах терористів, проживали на мирній території, отримували пенсії, заробітну плату, користувалися усіма доступними громадянськими правами, але й досі не усвідомили свою національну ідентичність, не стали українцями. Пояснення зрадників свідчать, що вони сумують за СРСР, вважають Росію своєю батьківщиною й не вбачають нічого злочинного у сприянні терористам².

З огляду на зазначені інциденти постає питання щодо причин подібного ставлення жителів східних регіонів України до української держави (нації) й шляхів подолання цієї суспільно-політичної кризи, а саме: національну асиміляцію, культурну інтеграцію й «повернення до лона України» громадян з числа «електорату Партії Регіонів».

Досліджуючи цю проблему, насамперед слід враховувати низку факторів, що впливають на формування громадянської свідомості, національної гідності й ідентифікації. Крім соціально-економічних чинників, важливу роль у процесі відновлення та/або формування національної свідомості відіграють медіа-актори (ЗМІ, соціальні мережі, Інтернет видання).

Згідно приписів Закону України «Про інформацію» (№2657-ХІІ) засобами масової інформації є засоби, призначені для публічного поширення друкованої або аудіовізуальної інформації (ч. 2 ст. 22). Законодавець не вважає Інтернет видання й соціальні мережі – т. зв. Інтернет-ЗМІ засобами масової інформації, хоча їх вплив на форму-

вання політичної правосвідомості й національної ідентичності громадянського суспільства не поступається друкованим та аудіовізуальним засобам (телебачення, радіо, газети та журнали). Популярність Інтернет-ЗМІ зростає з кожним роком. Сьогодні немає жодного друкованого або аудіовізуального засобу масової інформації, яке б не мало власного екаунта у соцмережах або однойменного WEB-сайту.

Можливість створення й використання Інтернет сайтів та екаунтів у соцмережах без висвітлення даних власника, використовуючи псевдоніми або вигадані імена та назви, дозволяє уникати відповідальності за розповсюдження недостовірної й замовної інформації. Прикриваючись історичними українськими назвами й національною символікою, псевдопатріоти, діючи в інтересах російських спецслужб намагаються формувати відповідну громадську думку³.

Значною загрозою для користувачів соцмереж є Інтернет-боти (англ. bot, скорочено від англ. robot) — спеціальна програма, що виконує автоматично або за заданим розкладом які-небудь дії через ті ж інтерфейси, що й звичайний користувач, за допомогою яких формується штучна популярність тих чи інших новин, повідомлень, або створення «суспільного» невдоволення / дискредитації в мережі Інтернет. Для більш цільового й інтелектуального «розгону» інформації існує практика створення багаточисельних груп користувачів соцмереж, які, на виконання тих чи інших замовлень публікують коментарі під публікаціями, постять (розміщують) потрібні посилання тощо. Діяльність вказаних «ботів» може бути направлена як на створення позитивного, так і негативного іміджу певних лідерів громадської думки, політиків, політичних сил чи комерційних проєктів⁴.

Крім ботів, для розсіювання або відволікання уваги від важливих новин, повідомлень чи подій застосовується технологія тролінгу (від англ. trolling – лов риби на блешню) – розміщення в Інтернеті провокаційних повідомлень з метою викликати конфлікти між учасниками, образи, війну редагувань, марнослов'я тощо. В інтернет-термінології, «троль» — це людина, яка розміщує брутальні або провокаційні повідомлення в мережі Інтернет, наприклад, у дискусійних форумах, перешкоджає обговоренню або ображає його учасників. Слово «тролінг» може характеризувати одне конкретне повідомлення, або розміщення таких повідомлень загалом. Поняття «тролінг» також використовується, щоб описати діяльність тролів взагалі. Крім цілком суб'єктивних

Крім іншого, з наведеного вбачається, що основну підтримку Президента України здійснюють медіа-групи, що належать Р.Ахметову⁷, В.Пінчуку⁸ та Д.Фірташу/С.Львовчкіну⁹. А т. зв. «різні шляхи» П.Порошенка й В.Гройсмана всього лише чергова політична технологія.

Залежність політичних акторів від медіа підтверджує визначальну роль ЗМІ у формуванні політичної правосвідомості суспільства, а інформаційне середовище є основним «полем битви» за формування громадянської свідомості, національної гідності й ідентифікації.

Євген Магда зазначає¹⁰, що в інформаційну епоху оборонна конкурентоздатність пов'язана з можливостями обробляти інформацію та інтегрувати її у військові операції, таким чином забезпечуючи їх успішність. Характер сучасних та майбутніх війн напряму визначається тенденціями розвитку форм та способів ведення збройної боротьби. Серед них, крім іншого, автор відзначає зростання ролі протиборства в інформаційній сфері та використання новітніх інформаційних технологій. Зміст сучасної війни полягає в досягненні успіху в збройній боротьбі не через перевагу в чисельності й вогневій могутності військ, а завдяки їх перевазі в інформаційних можливостях.

У 2004 році на замовлення НАТО проведено дослідження Multiple Futures з метою виявлення тенденцій змін у сфері міжнародної безпеки загалом та способі ведення воєн зокрема. У підсумковій доповіді мова йшла також і про гібридну війну. Як наголошує генерал-майор у відставці Франк ван Каппен, у цього терміну безліч дефініцій. Він наголошує на контролі за інформаційними потоками, перемозі в інформаційній війні. Інформаційна війна – це узгоджена діяльність з використання інформації як зброї для ведення бойових дій. Головним стратегічним національним ресурсом стає інформаційний простір, тобто інформація, мережева інфраструктура та інформаційні технології¹¹.

Генерал Філіп Брідлав, головнокомандувач сил НАТО, на саміті НАТО в Уельсі навіть назвав сьогоднішні дії РФ у цьому напрямку найбільш вражаючим блицкригом, який будь-який бачила історія інформаційних воєн¹².

Захоплення Криму і його входження до складу Російської Федерації було вельми успішною операцією сучасної війни. Ввічливі «зелені чоловічки», озброєні новітньою російською зброєю, ство-

рення сприятливого для Кремля інформаційного фону в західних ЗМІ, цілеспрямоване наповнення українського сегмента Інтернету дезінформацією (класичний приклад: піднятий над флагманом ВМС України «Гетьманом Сагайдачним» Андріївський прапор, про що повідомили ИТАР-ТАСС і РІА «Новости»), дипломатична клоунада Віталія Чуркіна на засіданні Ради Безпеки ООН – все це складові війни нового порядку, кульмінацією якої стало проведення референдуму і прийняття Криму і Севастополя до складу РФ. Очевидно, що темп дій Росії визначався слабкістю української влади і допущеними раніше помилками. Збройні сили України впродовж років готувалися до війни індустріальної епохи, паралельно здійснюючи демілітаризація суспільства, позбавляючись від радянського військового спадку. Відсутність відкритого протистояння, використання нових тактик, дезінформації, створення за короткий час атмосфери паніки й загрози, використання живого щита з мирних мешканців продемонстрували безпорадність армії у війні нового типу.

Відсутність адекватної інформаційної та культурної політики спричинила культурну окупацію свідомості значної частини громадян. Зусиллями пропаганди була нав'язана штучна проблема дискримінації російськомовного населення, страх перед ефемерною загрозою «бандерівщини». Український інформаційний простір без належного російськомовного й англомовного контенту виявився замкненим, неконкурентним, не готовим донести українську позицію до світової спільноти.

Слід зауважити, що починаючи з 2000 р. Доктрина інформаційної безпеки Росії¹³ розглядає інформаційні війни як невід'ємний засіб ведення сучасної війни. Особливі акценти доктрини зосереджені навколо контрпропаганди та дезінформації. Передбачено створення кіберкомандування – центру координації наступальних кібер-атак і пропагандистських операцій. Інформаційна війна визначається доктриною, як протистояння між двома або більше державами в інформаційному просторі з метою пошкодження інформаційних систем, процесів і ресурсів для підризу політичних, економічних і соціальних систем й впливу на формування свідомості населення для дестабілізації суспільства і держави й примушування держав противника до прийняття рішень в інтересах протиборчої сторони.

2007 рік був переломним у підготовці РФ до реваншу, а сама ідея реваншу («з нами не рахуються») викристалізувалася у мюнхенській промові В.Путіна. Умовно, саме тоді розпочинається процес масштабного переформатування системи російських ЗМІ – переходу від концепції інформування спочатку до «інформаційного супроводу влади», а на завершальних етапах (і донині) – до пропаганди. Спроможність здійснювати масштабний інформаційно-психологічний вплив на цільові аудиторії – не лише один із ключових елементів у реалізації концепції геополітичного реваншу В.Путіна та його найближчого оточення, а й інструмент збереження ними влади всередині країни.

Важливо відзначити, що процес відбудови загальнодержавної системи пропаганди був ефективним через низку факторів, які в сукупності дозволили російській владі здійснити таку трансформацію власного медіапростору. Безумовно, одним із ключових моментів було стрімке кон'юнктурне зростання прибутків РФ від торгівлі енергоносіями. Крім того, починаючи від подій 2000–2003 р.р. (зі «справи НТВ»), команда В.Путіна доклала чималих зусиль для знищення вільної преси як такої. Масштабні процеси проти НТВ, повернення контролю за каналом ОРТ, тиск на опозиційні сили (як політичні, так і економічні групи, які їх підтримували), формування «контрольованої інформаційної опозиції» (придбання у 2001 р. «Газпром Медіа» опозиційної радіостанції «Ехо Москви» або фінансування «Нової газети» за рахунок коштів фонду Михайла Горбачова та мільярдера О.Лебедева) – все це призвело до того, що станом на 2006–2007 р.р. В.Путін мав справу з чітко контрольованим медіапростором, в якому майже не залишилося реальних опозиційних видань. Проблеми ж з окремими справжніми опозиційними журналістами часто закінчувались їх убивствами, які так і не були розкриті. З 2007 по 2013 р.р. тривав процес «одержавлення» російського медіапростору. В більшості випадків опозиційних журналістів «перекупували» значно більшими зарплатами у державних медіа (щоправда, така практика стосувалася лише невеликого періоду після переходу), але подекуди глибинних трансформацій зазнавали цілі видання. Наприклад, канал НТВ, який тривалий час був для російської аудиторії уособленням свободи слова (навіть враховуючи вочевидь далеку від стандартів журналістики практику ви-

користання телеканалу його тодішнім власником В. Гусинським) нині також є частиною «Газпром Медіа», а ті, хто на початку 2000-х років працював на телеканалі чи захищав його, стали апологетами політики діючого президента РФ. Сьогодні НТВ – це цілком провладний рупор, який займає особливо важливе місце у внутрішньо-політичному суперництві (продукування псевдодокументальних фільмів та «програм-розслідувань» про політичних опонентів В.Путіна чи учасників протестної діяльності).

Вперше випробувати контрольований медіаресурс як оновлену інформаційну зброю Путін вирішив у 2008 р. під час агресії РФ проти Грузії. Слід визнати, що ця спроба була обмежено вдалою, хоча російські провладні оглядачі взагалі вважають, що вона була провальною. Однак Росія відпрацьовувала механізми координації військових дій та їх інформаційного висвітлення, продукування та вкидання фейків, використання кібератак. Інформаційна складова російсько-грузинської війни 2008 р. показала основні механізми, які РФ надалі використала і в Україні (передусім – на Донбасі): швидке та масштабне наповнення зони бойових дій своїми журналістами (найчастіше – пропагандистами), спроба монополізувати контроль за наданням контенту із зони бойових дій, продукування фейків (які можуть бути досить легко спростовані, однак на це потрібен час), направлення до зон бойових дій російських діячів культури¹⁷.

Російську пропагандистську машину можна ставити в один ряд зі зброєю масового знищення.

Саме з 2008–2009 р.р. РФ, намагаючись сформувати необхідний ресурс для інформаційних протиборств і на міжнародній арені, розпочинає процес створення значної кількості міжнародних неурядових фондів, додатково фінансувати іномовлення, сприяти візитам російських експертів/науковців на Захід, застосовувати інституційні механізми співпраці між західними та російськими дослідниками. На період 2008–2009 р.р. припадає стрімкий розвиток російського пропагандистського іномовлення, передусім телеканалу RT (скорочено від англ. Russia Today – Росія сьогодні).

Вже у 2008 р. фінансування «Росія сьогодні» збільшилося з 30 млн дол. до 100 млн дол. США. Останніми роками бюджет телеканалу в середньому становить близько 250 млн дол. США на рік, і видатки на цю діяльність у бюджеті РФ майже не скорочуються на-

віть в умовах економічної кризи (показово, що так само не скорочуються видатки і на військовий сектор).

«Росія сьогодні»¹⁴ (RT / Russia Today) – російська державна мережна багатомовна телевізійна компанія, орієнтована на закордонну аудиторію. Створена у 2005 р., фінансується урядом РФ, центральний офіс розташований у Москві. Веде мовлення англійською, арабською, іспанською, російською та німецькою мовою. Позиціонує себе як «альтернатива англо-саксонському глобальному інформаційному простору», або таким новинним каналам, як CNN та BBC. На відміну від радянської практики закордонного мовлення часів «холодної війни» тільки з Москви, «Росія сьогодні» проводить політику відкриття закордонних філіалів і наймання на роботу місцевих журналістів. Основне спрямування: висвітлення міжнародної та російської політики, спорту, бізнесу і культури, також документальні фільми, політичні журнали і щоденне мовлення політичного ток-шоу «Spotlight з Аль Гурнов». «Росія сьогодні» налічує у всьому світі близько 2000 співробітників, з яких більша частина — це неросійські журналісти. Зокрема, відомі американські журналісти Макс Кайзер, Том Хартманн, Ларрі Кінг, також такі особи, як Джуліан Ассанж. Популярність станції значно зросла за останні п'ять років. Згідно з опитуванням служби «Pew Research Center», 2014 року «Росія сьогодні» стала найбільш популярним у світі каналом новин на ресурсі YouTube, її відео були переглянуті більш як мільярд разів. Про пропагандистське спрямування діяльності «Росія сьогодні» свідчить низка офіційних заяв та розслідувань. Перевіряючи скаргу BBC, британський департамент по нагляду за ЗМІ Office of Communications (Ofcom) у вересні 2015 виявив порушення принципів мовлення в програмі Truthseeker, що належить «Росія сьогодні». Так в одному з випусків програми Truthseeker «Росія сьогодні» заявляла, що BBC начебто «інсценувала» атаку сирійських державних військ із застосуванням хімічної зброї проти цивільного населення в Сирії, щоб зняти репортаж. В іншому випуску, що звався «Геноцид на сході України», містилися твердження про те, що влада України навмисно обстрілює цивільне населення Донбасу, вбиває і катує журналістів і здійснює інші діяння, включаючи розп'яття немовлят. Збройні сили України звинувачувалися в «етнічних чистках» і порівнювалися з нацистами під час Другої світо-

вої війни. В листопаді 2014 Ofcom вже попереджував російське «Росія сьогодні» про можливі санкції за порушення ґрунтовних принципів мовлення — недотримання вимоги неупередженості при висвітленні ситуації в Україні. На сьогодні програма Truthseeker закрита, всі її випуски видалено з сайту¹⁵.

Сучасна російська журналістика чи не повністю зосередилась на викривленні фактів, їх тенденційному поданні для аудиторій, некритичному сприйнятті урядової (офіційної) інформації, цензуруванні інформації відповідно до запиту та потреб держави. Це призвело до не менш серйозних змін у структурі медіаспоживання в РФ. Про ефективність роботи Кремля із взяття під контроль медіапростору РФ свідчать і такі дані: згідно з опитуваннями Всеросійського центру вивчення громадської думки (рос. – ВЦИОМ), у 2007 р. лише 7% громадян РФ не довіряли іноземним ЗМІ, а в травні 2015 р. таких уже було майже 50%. При цьому рівень довіри до центральних телеканалів перевищує 75%, а у випадку неоднозначного трактування тієї чи іншої події більшість довірятиме тому, що буде сказано по телебаченню. За таких умов РФ підійшла до початку гібридної війни з Україною із повністю контрольованим внутрішнім медіапростором, готовими для сприйняття провладних меседжів аудиторіями та підготовленим інструментарієм впливу на міжнародну думку¹⁷.

У відповідь на російську інформаційну агресію США мають намір створити центр для ведення інформаційної війни проти Росії¹⁶. Відкриття центру очікується вже в цьому році. На його роботу буде виділено 160 мільйонів доларів. Ініціатори створення міжвідомчого Центру глобальної взаємодії (GEC) для боротьби з пропагандою і фейковими новинами, сенатори Роб Портман та Кріс Мерфі, переконані, що орган допоможе захистити інтереси США та союзників. Центр буде стежити за пропагандистськими кампаніями за кордоном, аналізувати їх та протистояти. Центр буде також виділяти гранти для зарубіжних журналістів, приватних компаній і громадських організацій, таких як Bellingcat або StopFake.org, які надають достовірну інформацію, а також протидіють неправдивій російській пропаганді в Україні.

Більшість проблем, що накопичилися в інформаційній сфері України, мають системний і хронічний характер, але події та про-

цеси, спричинені російською агресією проти нашої держави, змушують нині терміново шукати шляхів їх вирішення. Інформаційно-медійний характер російської агресії вже станом на 2014 р. повною мірою виявив неприпустимо слабкі позиції України у низці стратегічно важливих аспектів національного розвитку. Зокрема: 1) критична кількість медіа, що, вільно діючи в інформаційному просторі України, порушують її закони та загрожують її національній безпеці; 2) недостатньо захищений від неліцензованих трансляцій вітчизняний телерадіопростір, стабільне технічне покриття якого й досі є значно меншим за територію держави (навіть без урахування окупованих районів); 3) не адекватна вимогам часу система нормативно-проектного та інституційного забезпечення розвитку інформаційної сфери, зокрема, відсутність концептуалізованої державної політики інформаційної безпеки; 4) недостатньо фахова, організована й надто залежна від власників ЗМІ журналістська спільнота; 5) брак дієвих інституцій та механізмів оперативного реагування на інформаційні та інформаційно-психологічні загрози. Факти свідчать, що станом на кінець 2013 р. в Україні практично не було дієвої системи захисту національного медійного і, зокрема, телерадіоінформаційного простору. Існували цілком сприятливі умови для масової та безперешкодної трансляції аудіовізуального продукту, зміст якого прямо порушував законодавство України у сфері інформаційної безпеки. Невдовзі профільні органи з'ясували, що через відсутність в українському законодавстві обмеження на володіння друкованими виданнями суб'єктами інших країн в Україні, починаючи з 1993 р., було створено та зареєстровано понад 30 видань, які у своїй назві використовують слова «Россия», «Русь», «Новоросія». Лише протягом 2014 р. Державна міграційна служба, МЗС, а також органи сектору безпеки і оборони змушені були позбавити акредитації при органах державної влади понад 100 російських ЗМІ й видворити з території держави цілу низку працівників російських медіа за антиукраїнську пропаганду і недотримання журналістських стандартів¹⁷.

Одним із важливих чинників поширення сепаратистських настроїв і ескалації конфлікту на Сході стала надмірна олігархізація медіа. У 2013 р. приблизно 75% телевізійного ринку і ТОП-10 телеканалів належали чотирьом медіагрупам, власники яких використо-

ували їх здебільшого не як бізнесресурс, а як інструмент політичного та електорального впливу. При цьому (тенденція не подолана й досі) українські мовники масово розміщували російський аудіовізуальний контент, зокрема відверто антиукраїнського змісту. За різними оцінками, у 2013 р. вони витратили на його закупівлю від 65 до 300 млн дол. США¹⁸. Крім того, російський продукт без обмежень транслювався в кабельних і супутникових мережах. Що ж до Донецької та Луганської областей, то тут взагалі склалася специфічна модель медіаспоживання, в якій вплив загальнонаціональних мовників був порівняно незначним, а найвищі рейтинги мали місцеві приватні ТРО і друковані видання, що інформували передусім про актуальні питання регіонального життя¹⁹. Домінуючі ж позиції посідав медіахолдинг «Медіа група Україна», контрольований Р.Ахметовим, із досить потужним пулом регіональних телеканалів («Донбас», «Канал 34», «Сигма»). Переважно російськомовний та специфічно «домашній» контент цих мовників у поєднанні з великою кількістю російського аудіовізуального продукту, трансльований в ефірі та кабельних і супутникових мережах, безумовно підготував ґрунт для майбутнього конфлікту. Особливо чітко це проявилось під час Євромайдану. Хронічною проблемою і неабиякою загрозою для інформаційної безпеки України був брак безперерійного та щільного транслювання національного телерадіомовлення на території України у цифровому та аналоговому форматах. Ідеться про т. зв. білі плями в охопленні ефірним та цифровим мовленням низки переважно прикордонних районів Сумської, Харківської, Чернігівської, Донецької та Луганської областей північного сходу; Одеської області та АР Крим на півдні; Львівської, Волинської, Закарпатської та Івано-Франківської областей на заході країни. Це роками позбавляло національного телебачення частину українських громадян, які натомість завжди могли легко приймати не ліцензовані національним регулятором трансляції суміжних держав: Туреччини, Румунії, Угорщини, Польщі, Білорусі, а також Російської Федерації. Треба особливо підкреслити, що станом на 2016 р. ситуація практично не змінилася, що вкотре констатувало Держкомтелерадіо у червні того ж року. Комітет посилається на недоліки «інфраструктури мереж, розбудованих ТОВ «Зеонбуд»²¹, яка не забезпечує належного охоплення територій як усередині держави, так і в її прикордонних зонах»²⁰.

Сьогоднішній глобальний інформаційний простір є породженням концепції вільних інформаційних потоків, що взяв гору над протилежною концепцією – «національного інформаційного суверенітету». Його криза породжена і спробами РФ зруйнувати «новий світовий порядок» й організувати (реанімувати) світоустрій, де Росія була б одним з центрів сили. Концепція вільних інформаційних потоків, яка мала забезпечити стабільний та поступальний розвиток суспільств, була використана РФ у деструктивних цілях, дозволивши їй сформулювати нову концепцію пропаганди, яку дослідники дедалі частіше називають Пропагандою 2.0. Інформаційна складова російської агресії багато в чому виявилася успішною через цілу низку системних проблем українського медіапростору. На підготовчому етапі агресії РФ здійснювала масштабну інформаційну підготовку населення України, використовуючи всі можливі канали донесення інформації: традиційні та електронні ЗМІ, соціальні мережі, книги, телесеріали, фільми, псевдонаукові дослідження тощо. Під час анексії Криму контентний супровід здійснювали провідні російські інформаційні агентства, федеральні телеканали, а також проросійські агенти впливу по всій Україні. Крім того, чинився активний тиск на інформаційну інфраструктуру півострова, включно із захопленням інфраструктури, що забезпечує ретрансляцію теле- та радіосигналу. Майже аналогічною була діяльність РФ під час агресії на сході України, де починаючи вже із середини літа 2014 р. «ДНР» та «ЛНР» почали перетворювати інформаційний простір підконтрольних їм територій на «інформаційне гетто». При цьому всі ключові рішення щодо функціонування інформаційного простору окупованих територій повністю контролюються російськими фахівцями. У зоні проведення АТО противник активно застосовує методи інформаційно-психологічного тиску на особовий склад ЗСУ. Дедалі активніше застосовуються кібератаки як засіб досягнення загальних цілей агресора. Стратегічною метою інформаційної діяльності супротивника залишається масштабна дестабілізація держави¹⁷.

Сьогодні Україна все ще перебуває в процесі осмислення цієї нової реальності й механізмів спротиву інформаційній агресії, переоцінки концепції державної інформаційної політики і подолання наслідків агресії для інформаційного простору держави. Загальною проблемою стала очевидна нормативно-правова неготовність дер-

жави реагувати на нові загрозливі ситуації. Це стосується як практичних механізмів обмеження пропагандистського мовлення агресора, так і складнощів виходу із самої логіки «мирного інформаційного розвитку». Варто відзначити, що такий процес переосмислення, принаймні на рівні нормативно-правових документів, не закінчився і сьогодні. Підтвердженням цього є існуюча ситуація, коли, крім основних безпекових документів Української держави (Стратегія національної безпеки України, Воєнна доктрина України), більшість інших профільних нормативних документів, у т. ч. законодавчо закріплені пріоритети державної інформаційної політики, залишаються без змін. Це призвело до того, що частина рішень щодо протидії інформаційній агресії (особливо там, де їх пошуком займалися недержавні структури) потрапила у «сіру» правову зону, що погано регулюється чинним законодавством або не регулюється взагалі. Іншою важливою проблемою стала фізична втрата спроможності реалізовувати концепцію єдиного інформаційного простору держави. На окупованих та неконтрольованих територіях окупаційний режим формує жорстко контрольований інформаційний простір, а всі спроби української сторони забезпечити там свою інформаційну присутність є лише обмежено успішними. Фактично маємо справу з «інформаційною окупацією» з боку Росії анексованих та тимчасово непідконтрольних українських територій.

Станом на 2016 рік громадяни, які проживають в ОРДЛО, в своїй масі взагалі не схильні довіряти ані російським, ані українським медіа²². Цілком очевидно, що для їх повноцінної інформаційно-психологічної реінтеграції до загальноукраїнського життя потрібна спеціальна довгострокова медійна та комунікативна стратегія, що базується на максимально повній та диверсифікованій інформації про цільову аудиторію. Саме тут важлива польова робота на місцевому, «молекулярному» рівні, спрямована на створення соціально-психологічного профілю цієї аудиторії, з'ясування її внутрішньої структури, преференцій, потреб, лояльностей, оптимальних напрямів взаємодії з її різними групами. Джерелами інформації можуть слугувати Єдиний реєстр внутрішньо переміщених осіб Міністерства соціальної політики, відомості, що накопичуються на КПВВ, бази даних спецслужб, соціологічні дані тощо. Лише її про-

фесійний аналіз дозволить сформувати адекватний фундамент для формування перспективної програмної концепції телерадіомовлення для Донбасу та створення спеціального контенту. Важливою проблемою залишається протидія російським фейкам, які є важливим інструментом російської інформаційної агресії. Хоча зусилля цілої низки як урядових структур, так і недержавних організацій істотно ускладнили використання цього інструментарію агресором, проте повністю він від нього не відмовиться. Тому необхідне не лише виявлення та де-конструювання фейків, а й більш чітке визначення аудиторій, на які вони спрямовані, та формування ефективного контенту протидії.

Системний захист інформаційного простору неможливий без ґрунтового перегляду медіаспільнотою свого місця та ролі в новій реальності інформаційних відносин. Відповідне завдання може вирішуватись лише як частина широкої дискусії про зростання ролі «соціальної відповідальності» журналіста. Ще одним важливим питанням є побудова ефективної системи саморегуляції медіаспільноти. Стратегічні комунікації хоча й перебувають у процесі свого становлення, однак зусилля в цій царині мають послідовно зростати. Розвиток стратегічних комунікацій в органах державної влади, формалізація їх системи, розбудова відповідної навчально-методичної бази – все це потребує подальшої інституалізації та нормативного закріплення.

Не потребує доведення той факт, що інформаційні пропагандистські технології являють не меншу загрозу ніж тероризм, партизанські способи ведення війни чи застосування саморобних вибухових пристроїв. Ці виклики вимагають від інституту державної влади впровадження інформаційно-оборонних функцій. Впровадження державної політики з регулювання інформаційних технологій не обмежується прийняттям тих чи інших нормативно-правових актів. Політика держави в сфері інформації, інформаційних технологій, інформаційної безпеки перш за все реалізовується шляхом формулювання відповідних державних програм, стратегій, концепцій, які формують діяльності суб'єктів інформаційного ринку.

Формулюючи державну політику в інформаційно-оборонній сфері, слід дослідити й врахувати зарубіжний досвід. Щодо інтеграції жителів Донбасу цінним є досвід Німеччини, яка, після падіння

Берлінської стіни, сприяла возз'єднанню Німеччини шляхом реалізації культурно-просвітницьких проєктів. Цінним є досвід Прибалтійських країн в частині сприяння книговидавництву, періодиці, створенню культурно-просвітницьких програм на радіо та телебаченні національною мовою. Усунення впливу власників медіа на редакційну політику шляхом впровадження редакційних статутів та Національної ради редакторів, або інституту DSMA-повідомлень²³ (англ. – Defence and Security Media Advisory – обов'язок редакторів не оприлюднювати інформацію, яка може зашкодити національній безпеці) як це реалізовано у Великобританії. Мінімізація впливу олігархів на медіа та розвиток медіа ринку можливі шляхом впровадження державної фінансової підтримки ЗМІ відповідно до досвіду Франції. Досвід Польщі буде корисним щодо реалізація державних програм фінансування (грантів) для створення інтерактивних ресурсів історично-просвітницького спрямування.

Разом з цим, зарубіжних студентів, що навчаються в Україні, потрібно навчати українській, а не російській мові, як це досі практикується. Також, державі варто звернути увагу на впровадження політичного виховання у школі та освіти у ВУЗах й започаткування соціально-просвітницьких проєктів з метою політико-правової підготовки майбутнього виборця, формування цінності голосу тощо. З огляду на висвітлені проблеми навколо Інтернет ресурсів, неабияке значення має обов'язкове відкриття реєстрів власників Інтернет сайтів та блогів – це буде сприяти формуванню інформаційної культури й відповідальності за оприлюднену інформацію. Виключення можуть складати соціальні мережі.

Залишається сподіватися, що державна політика в інформаційно-оборонній сфері буде реалізована у найкоротший термін, а її ефективність буде достатньою, щоб здолати «інформаційну окупацію» України.

1. *Офіційний сайт ТСН*. Сюжет на каналі 1+1. Торецьк. 25.12.2016 р. URL: <http://tsn.ua/ato/armiya-perevertniv-na-donbasi-vikrili-merezhu-informatoriv-boyovikiv-cherez-yakih-ginuli-lyudi-853610.html>; Маріуполь. 24.01.2017 р. URL: <http://tsn.ua/ukrayina/boyovik-yakiy-navodiv-vorozhi-gradi-na-mariupol-zatrimaniy-404878.html>; Авдіївка. 05.02.2017 р. URL: <http://tsn.ua/ato/v-avdiyivci-viyavili-odnogo-z-naydosvidchenishih-shpiguniv-koreguvalnikiv-boyovikiv-875555.html>. 2. *Пояснення* затриманих мешканців м. Торецьк / Офіційний сайт ТСН. Сюжет на каналі 1+1. URL: https://www.youtube.com/watch?v=sq9ikY_SoQE.

3. *Дослідження* щодо публікацій на тему примирення з РФ / Офіційний сайт ГО «Детектор медіа». URL: <http://detector.media/infospace/article/121718/2016-12-23-my-bez-rossii-propadem-kak-rabotaet-novaya-tehnologiya-vbrosov-vukrainskie-smi/>; http://news.liga.net/articles/politics/14332248-mediagigiena_skolko_platyat_za_raskrutku_temu_primireniya_s_rf.htm. 4. *Боти* забезпечили більше половини світового інтернет-трафіку / Офіційний сайт газети «Дзеркало тижня». URL: <http://dt.ua/TECHNOLOGIES/boti-zabezpechili-bilshe-polovini-svitovogo-internet-trafik-u-v-2016-roci-232501.html>. 5. *Визначення* терміну «троль» / Інтернет ресурс «Вікіпедія». URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3>; Як розпізнати тролів в інтернеті, 5 ознак / Офіційний сайт газети «Дзеркало тижня». URL: http://gazeta.ua/ru/articles/brati-kafranovi/_ak-rozpiznati-troliv-v-interneti-5-oznak/393503. 6. *Дослідження* на тему: Які медіа кого з політиків підтримують. Публікація ««Опасная страна»: як телеканал «Україна» залякує глядачів» / Офіційний сайт ГО «Детектор медіа». URL: http://osvita.mediasapiens.ua/monitoring/monitoring_overview/opasnaya_strana_yak_telekanal_ukraina_zalyakue_glyadachiv/. 7. *Структура* власності / Офіційний сайт медіа групи «Україна». URL: http://trkmedia.olcdn.net/uploads/trku/documents/struktura_a.pdf. 8. *Структура* власності / Офіційний сайт медіа групи Старлайт URL: <http://ictv.ua/ru/struktura-vlasnosti/>. 9. *Структура* власності / Офіційний сайт медіа групи Інтер. URL: <http://xn--e1apkg2h.xn--j1amh/>. 10. *Магда Є.М.* Гібридна війна: сутність та структура феномену. 11. *Корнієнко С.* Путін веде в Україні гібридну війну – генерал Каппен. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25363591.html>. 12. *Vandiver J.* SACEUR: Allies must prepare for Russia 'hybrid war'. URL: <http://www.stripes.com/news/saceur-allies-must-prepare-for-russiahybrid-war-1.301464>. 13. *Доктрина* інформаційної безпеки Росії / Офіційний сайт уряду РФ. URL: <http://www.mid.ru/bdomp/nsosndoc.nsf/1e5f0de28fe77fdcc32575d900298676/2deaa9ee15ddd24bc32575d9002c442b!OpenDocument>; Офіційний сайт президента Росії. – Режим доступу: <http://kremlin.ru/acts/bank/41460/page/1>. 14. *Офіційний* сайт «Росія сьогодні». URL: <https://russian.rt.com/about>. 15. *Публікація* «Russia Today: о журналистике и пропаганде» / Офіційний сайт видання «Голос Америки». URL: <http://www.golos-ameriki.ru/a/ukraine-russia-today/1901829.html>, <http://www.zeit.de/politik/ausland/2014-11/rt-deutsch-russland-propaganda-luegen>, <https://www.youtube.com/watch?v=5yhXV5h6L4>, <http://www.kommersant.ru/doc/1858485>, <http://graniru.org/Politics/World/Europe/m.244451.html>, http://www.bbc.com/russian/uk/2015/09/150921_bbc_ofcom_rt_case, <http://ru.telekritika.ua/kontekst/2014-09-03/97644>. 16. *США* планують створити центр для ведення інформаційної війни проти Росії / Офіційний сайт видання «The Daily Beast». URL: <http://www.thedailybeast.com/articles/2017/02/06/u-s-preps-for-infowar-on-russia.html>; США планують створити центр для ведення інформаційної війни проти Росії / Офіційний сайт видання «УНІАН». URL: <https://www.unian.ua/world/1764027-informatsiyna-viyna-proti-rosiji-u-ssha-vidkriyut-spetsialnyi-tsent-zmi.html>. 17. *Горбулін В.М.* Світова гібридна війна: український фронт: монографія / Інститут стратегічних досліджень. URL:

http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/HW_druk_fin+site_changed-6e437.pdf.
18. Український медіа-ландшафт 2015. URL: http://www.kas.de/wf/doc/kas_43639-1522-13-30.pdf?151209161127. **19.** Жители Донбасса не верят ни украинскому, ни российскому ТВ. URL: http://bryhynets.com/index.php?nma=news&fla=stat&nums=6719&cat_id=1&page=. **20.** Рішення Колегії від 23 червня 2016 р. м. Київ № 6/19 «Про стан телерадіомовлення в прикордонних областях України» / Державний комітет телебачення і радіомовлення України. URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=129792; Колегія Держкомтелерадіо розглянула стан розвитку інформаційної та видавничої сфер Волинської області. URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=131095&cat_id=126304. **21.** Хто є власником ТОВ «Зеонбуд»? URL: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/07/23/6969348/view_print/, http://www.zeonbud.com.ua/images/Struktura_vlasnosti_Zeonbud.pdf. **22.** Медіаспоживання та довіра до ЗМІ на Донбасі: дослідження Internews. URL: http://detector.media/infospace/article/113397/mediaspzhivannia_ta_dovira_do_zmi_na_donbasi_doslidzhennia_internews/; Жители Донбасса не верят ни украинскому, ни российскому ТВ. URL: http://bryhynets.com/index.php?nma=news&fla=stat&nums=6719&cat_id=1&page=. **23.** Офіційний сайт уряду Великої Британії. DSMA-повідомлення. URL: <http://www.dsma.uk/>

Tarasyuk Volodymyr. About the state policy of regulation of information technology in the war with Russia

The reasons and consequences of the «informational occupation» of Ukraine. The ways to overcome in the field of information security crisis. We analyze the state policy of Ukraine in the sphere of regulation of information technology, namely the implementation of the information and the defensive functions of the state.

Does not require proof of the fact that information technology is raising a lesser threat than terrorism, guerrilla warfare or use of improvised explosive devices. These challenges require the government institution implementation of information and defense functions. The implementation of the state policy on regulation of information technology is not limited to the adoption of any other legal acts. State policy in the sphere of information, information technology, information security primarily realized through the formulation of relevant state programs, strategies, concepts that shape the activities of the information market.

Today's global information space is a product of the concept of free flow of information that has prevailed over the opposite concept - "national information sovereignty". His crisis generated and Russian attempts to destroy the "new world order" and organize (revive) world order, where Russia would be one of the centers of power. The concept of free flow of information, which would ensure stable and progressive development of societies, has been used in RF destructive purposes, allowing it to develop a new concept of propaganda that researchers are increasingly called propaganda 2.0.

Key words: government policy, information technology, information security, information occupation, information and the defensive function of the state.